

LÄRARHANDLEDNING

Livet självt

Handledningen
riktar sig i första hand
till lärare i åk 7–9 och
gymnasiet.

MODERNA MUSEET

LÄRARHANDLEDNING

MODERNA MUSEETS lärarhandledningar formuleras med grundskolans och gymnasieskolans läroplaner och kursplaner i åtanke. Lärarhandledningarna är utformade som stöd inför ett besök på Moderna Museet och kan också användas för att arbeta vidare med utställningen efter museibesöket. Tanken är att ge en grundläggande förståelse för den aktuella utställningen samt ge förslag på övningar och diskussionsfrågor.

I skolans läroplaner står bland annat att varje elev ska få utveckla sina möjligheter att kommunicera genom att samtala, läsa och skriva och att skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt uppmuntra dem att pröva egna idéer och lösa problem. Både de intellektuella och de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna ska uppmärksammas i skolarbetet.

I denna lärarhandledning till *Livet självt* finns flera olika uppgifter och diskussionsfrågor som passar bland annat ämnena bild, filosofi, naturkunskap (fysik och biologi) och svenska.

Texten hämtad från utställningsfoldern, skriven av Ulf Eriksson. Uppgifter och diskussionsfrågor är skrivna av Ylva Hillström. Utställningen *Livet självt* är gjord av Daniel Birnbaum, Carsten Höller och Jo Widoff.

Mejla gärna synpunkter på handledningen till Ylva Hillström: y.hillstrom@modernamuseet.se

På omslaget: Dirk Fleischmann, *One Hundred And Sixty-Two Out Of Two Billion Eggs*, 2004.
Courtesy of the artist. Foto: Albin Dahlström/Moderna Museet

Medverkande konstnärer i *Livet självt*:

Giovanni Anselmo
Olga Balema
Hicham Berrada
Joseph Beuys
Karl Blossfeldt
Constantin Brancusi
Victor Brauner
Nina Canell
Lygia Clark
Trisha Donnelly
Monica Englund
Valia Fetisov
Dirk Fleischmann
Katharina Fritsch
Ernst Haeckel
Barbara Hauser
Tamara Henderson
Eva Hesse
Damien Hirst
Tehching Hsieh
Pierre Huyghe
Carsten Höller/Rosemarie Trockel
On Kawara
Josh Kline
Hilma af Klint
Edward Krasinski
Mark Leckey
Helen Marten
Henri Michaux
Barnett Newman
Otobong Nkanga
Katja Novitskova
Philippe Parreno
Giuseppe Penone
Leo Reis
Ulf Rollof
Rachel Rose
Anri Sala
Sebastian Stöhrer
Sturtevant
Paul Thek
Rosemarie Trockel
Rosemarie Trockel/Günter Weseler
Christine Ödlund

VÄLKOMNA TILL MODERNA MUSEET!

FÖR ATT BESÖKET SKA BLI SÅ BRA SOM MÖJLIGT, TÄNK PÅ FÖLJANDE:

ANSVAR FÖR GRUPPEN

Läraren ansvarar för klassen under besöket i museet. Vi rekommenderar att elevgrupper t o m högstadiet går tillsammans med lärare.

LÅSBARA SKÅP

Kläder och väskor kan förvaras i de låsbara skåpen som finns bakom Butiken. För att kunna låsa skåpen behövs en femkrona, som sedan kommer i retur.

SKOLMATERIAL

Fråga gärna museivårdarna om vägledning. Det finns skrivplattor att låna. Använd inte väggar eller skulptursocklar som skrivunderlag eftersom det blir märken. Använd endast blyertspennor i utställningssalarna om eleverna behöver teckna eller anteckna.

VAR FÖRSIKTIG I SALARNA

Eftersom det är lätt att stöta till konstverk i salarna ska ryggsäckar, större väskor, paraplyer etc. lämnas i garderoben eller i förvaringsboxarna. För att inte riskera spill på konstverk får man inte dricka eller äta i salarna eller i korridoren utanför. Rör er lugnt i salarna. Visa hänsyn till pågående visningar. Grupper under ledning av Moderna Museets personal har företräde i utställningssalarna. Använd gärna de hopfällbara svarta pallarna som finns i museet men bär dem försiktigt så konsten omkring inte skadas. Kom ihåg att sätta tillbaka pallarna på ställningen.

VARFÖR FÅR MAN INTE RÖRA KONSTEN?

Det är inte tillåtet att röra vid konstverken. Att försiktigt ta på något verk innebär stora skador genom att saltet och fett på fingrarna alltid orsakar märken på alla material. Museets uppdrag är att bevara konstverken för kommande generationer av museibesökare.

VAR KAN VI ÄTA MATSÄCK?

Matsäcksplats finns vid entrén på sjösidan (plan 1). Kom ihåg att lämna platsen i gott skick. Ingen förtäring i salarna.

FOTOGRAFERING

Det är inte tillåtet att filma och fotografera i utställningssalarna av upphovsrättsliga skäl.

MUSEIVÄRDAR

Under ert besök på Moderna Museet kommer ni att träffa museivårdare i informationsdisken eller i utställningarna. Vänd er gärna till dem om ni har frågor om konstverk, utställningar, program eller vill lämna tips och synpunkter.

INTRODUKTION

I *GreenScreenRefrigeratorAction* (2010) ger Mark Leckey röst åt ett ”smart kylskåp” som läser av sitt innehålls livscykel, vad som ruttnar och surnar i dess inre. Skåpet känner av när det behöver avfrostas och det kommunicerar med oss via appar. Vi tycks allt mer tolka de högteknologiska objekt vi omger oss med utifrån oss själva, som tänkande och levande aktörer. Börjar vi tro att tingen kring oss fått liv?

Livet självt har sedan antiken förblivit ett mysterium, trots otaliga försök att finna en definition inom vetenskap och filosofi. Idag skapar dessutom den syntetiska biologins svindlande möjligheter en ny känsla av osäkerhet inför vad liv består av. Med utställningen *Livet självt* gör vi ett försök att närma oss frågan genom konsten – om så bara för att känna av vår oförmåga att finna tillfredställande svar.

Texterna nedan erbjuder ett antal perspektiv utifrån vilka man kan betrakta frågan om livets natur. Den beskriver också sex vanliga egenskaper som kännetecknar organiskt liv.

Mark Leckey, *GreenScreenRefrigeratorAction*, 2010

© Mark Leckey. Courtesy the artist and Gavin Brown's enterprise

IDÉER OM LIVET GENOM TIDERNA

Under antiken trodde man att liv uppstod av sig självt. Man trodde att loppor blev till i smutsig tvätt och att flugor skapades i ruttnande kött. År 1668 presenterade dock Francesco Redi (1626–1697) devisen ”allt liv ur ägget” – inga larver utan flugor som lägger ägg. Men det var först 1862 som Louis Pasteur (1822–1895) gav det slutgiltiga vetenskapliga beviset för att liv bara kan skapas av annat liv. Genom Charles Darwins (1809–1882) evolutionslära fick man också en förklaring till hur dagens komplexa livsformer kunnat uppstå ur enkla organismer vid tidernas begynnelse. År 1936 lanserade Alexandr Oparin (1894–1980) teorin om att liv kan uppstå ur en ”ursoppa” av organiska molekyler och solljus. I Hicham Berradas glastankar (2007–2015), uppstår ickeorganiska strukturer på ett sätt som kan jämföras med de första formationerna i denna ursoppa.

SYNTETISKT LIV OCH ARTIFICIELL INTELLIGENS

År 2010 presenterade en forskargrupp i USA den första artificiellt skapade funktionella DNA-molekylen. Tanken på syntetiskt liv är inte längre science-fiction. Med teknikens hjälp kan fler och fler kroppsdelar ersättas av maskiner som pacemakers, hörapparater och intelligenta proteser. Hur liv kommer att definieras i framtiden kan vi bara spekulera om. Samtidigt utförs experiment med artificiell intelligens för att skapa programvara som kan uppfatta sin omgivning och vidta åtgärder som maximerar dess chanser att lyckas eller överleva. Frågan om en sådan programvara kan utveckla känslor eller medvetande är något som fascinerat många konstnärer.

METAFYSISKA IDÉER OM LIV

Där vetenskapen slutar börjar metafysiken. Metafysiken behandlar ofta frågor om en verklighet bortom den fysiska och om det vi inte kan uppfatta med våra sinnen: Vad innebär det att finnas till? Vilken är människans roll i universum? Dessa grundläggande frågor om livet har varit en central drivkraft för tänkare och konstnärer genom alla tider. Genom metafysiken kan konsten öppna upp för andra förståelser av livet än de som vetenskapen har att erbjuda. Hilma af Klint (1862–1944) är en bland många konstnärer som förenat metafysik och vetenskap i sin konst.

VEM DEFINIERAR OCH VÄRDERAR LIV?

Hur liv definieras vetenskapligt, filosofiskt, juridiskt och politiskt är ämne för ständig debatt och omförhandling. Frågor om när livet börjar och slutar, och vad livet har för värde aktualiseras i så olikartade frågor som stamcells forskning, aborter, dödshjälp och dödsstraff. I Ulf Rollofs *Bälg VII* (1990) tycks de två mekaniska bälgarna upprätthålla det värnlösa livets andning. Tehching Hsieh har sedan 1970-talet kommenterat varandet genom att utsätta sig själv för extrema situationer i årslånga performances. Hans filosofi är: "Livet är en livstidsdom, livet är att fördriva tid, livet är fritt tänkande".

ORGANISATION

Allt liv är uppbyggt av olika byggstenar. Organiskt liv är byggt av celler. Naturens sätt att organisera sina celler har både förundrat och inspirerat människan genom årtusendena. Karl Blossfeldt (1865–1932) såg konstens ursprung i de former han fann i naturen. Biologen Ernst Haeckel (1834–1919) såg inte bara konst i naturen, han såg även naturen som en konstnär. Inom konsten kom också filmen och animationen tidigt att ge nya möjligheter att simulera liv i rörelse, och i Leo Reis film *Metamorfoser* (1960) struktureras färg och form till liv.

Tehching Hsieh, Linda Montano,
Art/Life One Year Performance
1983–1984, New York Poster,
1983–84

© Tehching Hsieh, Linda Montano 1984.
Courtesy the artists and Sean Kelly Gallery,
New York

METABOLISM

Energi krävs för att bygga upp och upprätthålla liv. Energi tillvaratas av organiskt liv genom metabolism. Joseph Beuys *Honungspump på arbetsplatsen* (1977), som här visas nedmonterad, pumpade ursprungligen runt flytande honung i hjärtat av konstutställningen Documenta VI i Kassel 1977. Den energirika honungen pumpades runt bland besökarna som en metafor för samhällskroppen. Olga Balemas pvc-påsar (2015) kannibaliserar på andra konstverk som placerats i deras innanmäten och som sakta bryts ned under utställningens gång. Inget liv är oberoende då energi utifrån är en grundförutsättning för dess existens.

Joseph Beuys, *Honungspump på arbetsplatsen*, 1974–1977

Courtesy Louisiana Museum of Modern Art, Humlebæk, Denmark. Long-term loan: Museumsfonden af 7. december, 1966
© Joseph Beuys/Bildupphovsrätt 2015

ÅTERVÄXT

Något som utmärker liv är dess förmåga till förnyelse av den egna materian. Utan återväxt av celler dör till slut allt organiskt liv. Vad händer med livet när kroppen dör, när de funktioner vi förknippar med liv avtar och slutligen upphör? Människan har i alla tider funderat över detta. I Paul Theks (1933–1988) teknologiska relikier ställs grundläggande frågor om livets essens utifrån den katolska traditionens syn på liv och död. I Rachel Roses *Sitting Feeding Sleeping* (2013) skildras hur så kallad kryoteknik används för att frysa ner kroppar i hopp om att vetenskapen i framtiden skall hitta nyckeln till evigt liv.

Rachel Rose, *Sitting Feeding Sleeping*, 2013 (film still)

© Rachel Rose. Courtesy of the artist and Pilar Corrias Gallery

ANPASSNING

Det levandes förmåga att behålla ett tillstånd och reagera på förändringar i omgivningen är central för dess överlevnad. I Giovanni Anselmos *Andetag* (1969) regleras en tvättsvamps storlek beroende på de omgivande stålbalkarnas temperatur. Eventuella förändringar i temperaturen skapar illusionen av att svampen andas. Valia Fetisov (född 1984) utforskar förhållandet mellan människa och maskin och skapar nya situationer som speglar hur vi mottar och anpassar oss till teknik i vardagslivet. Livet har också en förmåga att genom mutationer anpassa sig till rådande förutsättningar. Genom mutation uppstår nya former av liv med förändrade egenskaper och möjlighet att anpassa sig till nya miljöer. I Sebastian Stöhrers keramiska skulpturer (2015) styr slumpen föremålens färg och form.

Sebastian Stöhrer,
Ceramic, 2015
© Sebastian Stöhrer. Courtesy
Carl Freedman Gallery

SINNEN

Levande ting kan bilda en uppfattning om sin omvärld genom att reagera med sina sinnesorgan på stimuli utifrån. Sinnena är redskap för anpassning och överlevnad. Inom konsten de blivit verktyg för kulturell identifikation och inhämtning av förståelse om livet självt. Konstnärer försöker ständigt att förfina och utmana sina egna och sin publiks sinnen. Barnett Newman (1905–1970) skapade till exempel målningar som fick duken att vibrera av liv. I vår tid kommer många av våra sinnesintryck sekundärt via media, något som påverkar både vår uppfattning om livet och verkligheten. Det blir påtagligt i Katja Novitskovas illusoriska bilder av djur (2013–2014). Konstnären har hittat djurbilder på Internet som hon gett nytt liv åt genom att låta dem samverka med människor i gallerirummet.

REPRODUKTION

Genom reproduktion kan livsformer föra sin arvs massa vidare. En stark drift till reproduktion hos många livsformer säkrar deras överlevnad. Människan har länge fantiserat om att skapa liv bortom den egna biologiska reproduktionsförmågan. Många tror att vetenskapen inom kort kan skapa icke organiskt liv. Det är en möjlighet som både skrämmer och lockar. Kanske har man då öppnat dörren mot möjligheten att skapa evigt liv.

Barnett Newman, *Tertia*, 1964
© Barnett Newman/Bildupphovsrätt 2016.
Foto: Prallan Allsten/Moderna Museet

UPPGIFTER OCH DISKUSSIONSFRÅGOR

BILDANALYS

Gör en gemensam bildanalys av Katja Novitskovas verk *Approximation III* enligt nedanstående modell:

Denotation i en bildanalys är en saklig beskrivning av ett verk exempelvis innefattande:

- Vad ser vi i bilden?
(Människor, saker, miljöer, skeende)
- Vad är det för komposition?
- Vad är mest intressant i verket?

Konnotation i en bildanalys är en tolkning av konstverket:

- Vad tänker och känner vi när vi ser verket?
- Värderingar? (privat, gemensamt, kulturellt)
- Vad gör verket intressant eller ointressant?

För att ta reda på mer om hur konstnären arbetar, titta gärna exempelvis på detta klipp:
<http://youtube.com/watch?v=PDfEXUCGwjg>

SYFTE: Att öva sig i att analysera bilder och utveckla förståelse för vissa ord och begrepp som kan användas för att kunna samtala om bilder. Att lyssna till och respektera andras åsikter och tankar.

Katja Novitskova, *Approximation III*, 2013
© Katja Novitskova. Courtesy Kraupa-Tuskany Zeidler, Berlin

BILD OCH TEXT

I Katharina Fritschs skulptur *Man och mus* sitter en jättelik mus i en säng. Det är som om vi befann oss i Nils Karlsson Pysslings värld, eller kanske var tillsammans med Gulliver i Lilleputtarnas land.

En av litteraturhistoriens mest kända noveller, Franz Kafkas *Förvandlingen* från 1915, inleds så här: ”När Gregor Samsa vaknade en morgon ur sina oroliga drömmar, fann han sig liggande i sängen förvandlad till en jättelik insekt”.

Att fundera över något stort som blir litet eller litet som blir stort tycks inte upphöra att fascinera oss.

Läs hela eller valda delar av någon av dessa litterära klassiker och skriv sedan egna berättelser på samma tematik. Låt Katharina Fritschs verk utgöra startscenen.

Illustrera berättelserna i valfri teknik.

SYFTE: Att utveckla fantasin och lusten att skapa både språkligt och bildligt och därmed fördjupa den egna kreativiteten. Att öva förståelsen för hur bild och text kan förstärka varandra.

LIVET OCH DÖDEN

Ulf Rollofs *Bälg VII* (1990) kan föra tankarna till en livsuppehållande apparat som på konstgjord väg upprätthåller något levandes andetag. Vem bestämmer över livet och döden? När börjar livet och när upphör det? Kan man förverka sin rätt att leva, så som anses på de platser där dödsstraff är tillåtet? Den här sortens frågor är stora och eviga, ständigt debatterade och aktuella.

Ta tillfället i akt och *diskutera* några av livets stora frågor tillsammans. Kom ihåg att man aldrig vet allt om en annan människas erfarenheter och tankar. Öppenhet och respekt är nyckelord. Samtala gärna i mindre grupper.

SYFTE: Att ge eleverna möjlighet att upptäcka, ta ställning till och reflektera över etiska dilemman och värderingar.

VÄRMEEXPANSION

Giovanni Anselmos *Andetag* från 1969 består av två stålbalkar som tillsammans bildar en 8 meter lång skulptur. I skarven mellan de båda balkarna finns en tvättsvamp. Med skiftande temperatur förändras storleken på balkarna tillräckligt mycket för att svampen ska tryckas ihop eller expandera.

Diskutera hur det kommer sig att stålet växer och krymper med temperaturens växlingar. Om möjligt, gör egna experiment med värmeutvidgning i klassrummet!

SYFTE: Att utveckla förtrogenhet med fysikaliska begrepp samt förståelse för hur de formas i samspel med erfarenheter från undersökningar av omvärlden.

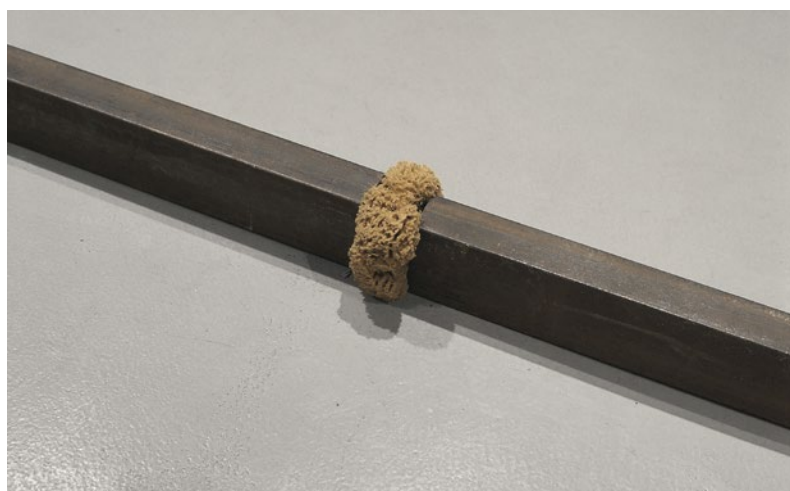
ABSTRAKTIONER

Karl Blossfeldts fotografiska serie *Urformen der kunst* förefaller vara nästan helt abstrakta bilder. Formerna ser ut som ornamentik, mer som dekorativa krumelurer än som något som är hämtat direkt från naturen.

Reflektera över skillnaden mellan abstrakt och föreställande.

Sök upp motiv från er vardag och fotografera av dem på nära håll eller ur oväntade vinklar, så att det bekanta ter sig främmande eller det vardagliga föremålet ser ut som något abstrakt. Bearbeta bilderna i ett bildbehandlingsprogram för att förstärka bildernas abstrakta kvaliteter.

SYFTE: Att fundera över bildkomposition och bilders betydelsebärande egenskaper. Att skapa egna bilder med hjälp av kamera och öva på att bearbeta dem i ett bildbehandlingsprogram.

Giovanni Anselmo, *Andetag*, 1969
© Giovanni Anselmo, Courtesy Musée d'art
Contemporain de Lyon. Foto: Blaise Adilon

LEVANDE BILDER

Hicham Berradas konstverk är föränderliga. Han bygger upp ett slags landskap där olika kemiska processer förändrar materien under tidens gång. Liknande processer äger rum oavbrutet, både i våra egna kroppar och i naturen, och är en förutsättning för livet självt.

Experimentera med egna föränderliga konstverk, exempelvis genom att göra mossgraffiti. Samla mossa från gatsten eller någon gammal cementerad plats. Mossa från skogen är svår att få att växa på en vägg i stadsrummet.

GÖR SÅ HÄR: ta ungefär 3,5 dl sköljd mossa (ta bort så mycket jord som möjligt), drygt 2 dl filmjolk eller naturell yoghurt, drygt 2 dl vatten eller lättöl och en gnutta socker. Blanda i en matberedare, men mixa bara så att det blir en bra blandning. Om mixern får gå för länge skadas mossan och kommer inte att växa. Om blandningen blir för lös kan man tillsätta glukossirap tills konsistensen blir bra.

Måla mossfärgen på ett ställe där det är tillåtet. Kanske på ett gammalt övergivet plank eller någonstans på skolgården. Spraya målningen med vatten någon gång i veckan och måla på mer mossfärg om det behövs.

SYFTE: Att skapa bilder i olika och oväntade material. Att studera biologiska processer.

Hicham Berrada, *Varsel, skiva*, 2007–2016
© Hicham Berrada. Courtesy the artist and kamel mennour, Paris

WORKSHOP

”Konsten att filosofera”

”I vår tid har vi glömt bort vad det är att existera” skrev filosofen Søren Kierkegaard på 1800-talet. I den här workshopen inspireras vi av existentiell filosofi och mejslar fram frågor som väcks i mötet med konsten. Vi fokuserar på själva aktiviteten: filosofierandet. Framst som en dialog men även genom att gestalta vår egen filosofi med kroppen och fantasin i teckning, poesi eller måleri. Tillsammans vrider och vänder vi på vår uppfattning av världen, oss själva och hur vi lever – om livet självt.

I workshopen övar eleverna sig i kritiskt och kreativt tänkande, att tolka, lyssna, skapa mening och se ur olika perspektiv. Metoden går enkelt att fortsätta med i klassrummet för att arbeta med värdegrundsfrågor.

Inga förkunskaper krävs, bara ett öppet sinne, lite nyfikenhet och ett aktivt deltagande!

Pris: 1 500 kronor

Tider: vardagar: 9–11.30, 10.30–13, 13–15.30

Max antal: 25 elever

Längd: 2,5 timmar

För bokning, se www.modernamuseet.se eller ring 08-5202 3501 (tis–fre kl 10–12).

